

Inhoud

Voorwoord – 11

DEEL 1 HISTORISCHE EN FILOSOFISCHE ASPECTEN

Hoofdstuk 1

Religie in de Nederlandse psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg – 17

Harry Oosterhuis

Hoofdstuk 2

Psychiatrie en godsdienstpsychologie – 31

Joke van Saane

Hoofdstuk 3

Psychoanalyse en godsdienstpsychologie – 41

Herman Westerink

Hoofdstuk 4

Nederlandse psychiaters en hun godsdienst – 51

Hans Wilschut

Hoofdstuk 5

Filosofie van de psychiatrie – 63

Gerrit Glas

Hoofdstuk 6

Geweten, gewetensangst en religie; een hernieuwde kennismaking – 75

Harold van Megen

DEEL 2 PSYCHIATRIE EN RELIGIEUZE TRADITIES

Hoofdstuk 7

Religieuze kaart van Nederland – 89

Gert de Jong

Hoofdstuk 8

Psychiatrie en de religieuze ervaring – een existentieel fenomenologische benadering – 119

Ewoud de Jong

Hoofdstuk 9

Jodendom – 131

Dan Cohen en Fedia Jacobs

Hoofdstuk 10
De christelijke traditie(s) – 143
Piet Verhagen

Hoofdstuk 11
Islam – 155
Zohra Acherrat

Hoofdstuk 12
Chinese levensbeschouwelijke tradities: confucianisme en taoïsme – 167
Arnoud Simonis

Hoofdstuk 13
Religieuze tradities, volksgeloof en religieuze geneeswijzen in multicultureel Nederland:
implicaties voor de ggz-praktijk – 179
Cor Hoffer

DEEL 3 PSYCHOPATHOLOGIE EN RELIGIE

Hoofdstuk 14
De grenzen tussen normale en abnormale religiositeit – 197
Een verkenning
Herman van Praag

Hoofdstuk 15
Psychotische stoornissen – 207
Jan Dirk Blom

Hoofdstuk 16
Depressieve stoornissen – 221
Arjan Braam

Hoofdstuk 17
Bipolaire stoornissen – 229
Arjan Braam

Hoofdstuk 18
Angststoornissen – 235
Harold van Megen

Hoofdstuk 19
Persoonlijkheid en persoonlijkheidsstoornissen – 245
Piet Verhagen

Hoofdstuk 20
Een culturele visie op het verschijnsel hallucineren – 259
Joop de Jong

Hoofdstuk 21
Religieus geweld, fundamentalisme en terreur – 275
Jean-Pierre Wils

Hoofdstuk 22
Kinder- en jeugdpsychiatrie: geloof in de groei – 287
Margreet de Vries-Schot

Hoofdstuk 23
Ouderenpsychiatrie – 297
Annemarie Noort en Arjan Braam

DEEL 4 NEUROWETENSCHAPPEN

Hoofdstuk 24
Neurowetenschap – 309
Guus Labooy

Hoofdstuk 25
Neurotheologie: het demasqué van religies – 319
Dick Swaab

DEEL 5 ONDERZOEK

Hoofdstuk 26
Religieuze coping in de gezondheidszorg – 339
Jos Pieper en Rien van Uden

Hoofdstuk 27
Godsbeeld, geloofsbeleving en religieuze orthodoxie: empirisch onderzoek in Nederland – 353
Hanneke Schaap-Jonker, Liesbeth Eurelings-Bontekoe en Patrick Luyten

Hoofdstuk 28
Fenomenologisch geïnspireerd onderzoek naar religieuze geneeswijzen en de betekenis daarvan voor de ggz – 365
Cor Hoffer

Hoofdstuk 29
Geloven gezond? – 381
Piet Verhagen, Arjan Braam, Petra Chafekar-Stynenbosch, Jan Spijker en Ron de Graaf

DEEL 6 BEHANDELING EN PSYCHOTHERAPIE

Hoofdstuk 30

Aanknopingspunten tussen psychotherapie en religie – 401

Agneta Schreurs

Hoofdstuk 31

Refo is geen diagnose. Een psychodynamische visie – 413

Harry Stroeken

Hoofdstuk 32

Cognitieve gedragstherapie en religie. Casuïstiek – 419

Kees Roest

Hoofdstuk 33

Groepstherapie en religie – 433

Arthur Hegger

Hoofdstuk 34

Boeddhisme. Een onuitputtelijke bron van psychotherapeutische methoden – 445

Herman Kyosen Kief

DEEL 7 GEESTELIJKE VERZORGING

Hoofdstuk 35

Het 'antwoord' centraal: geestelijke verzorging bij verlieservaringen – 461

Hanneke Muthert

Hoofdstuk 36

Het leven in beeld brengen. Hoe geestelijk zorgverleners tot een analyse en werkwijze komen – 471

Martin Walton

Hoofdstuk 37

Het ritueel als de ziel van geestelijke verzorging in de psychiatrie – 481

Sjaak Körver

Hoofdstuk 38

Gezond geloof en gezond verstand. Islamitische geestelijke begeleiding in de ggz – 493

Emin Baydemir

Hoofdstuk 39

Een geestelijk perspectief. Humanistische geestelijke begeleiding in de psychiatrie – 503

Jan Hein Mooren

DEEL 8 OPLEIDING, BIJ- EN NASCHOLING

Hoofdstuk 40

Religieuze of zingevinganamnese in het opleidingscurriculum – 515

Piet Verhagen

Hoofdstuk 41

Kennis, vaardigheden, attitude – 527

Piet Verhagen

Medewerkers – 539

Namenregister – 541

Zakenregister – 543

Medewerkers

- Drs. Z. (Zohra) Acherrat-Stitou, zelfstandig gevestigd psychiater.
- Drs. E. (Emin) Baydemir, geestelijk verzorger, Arkin GGZ Amsterdam.
- Dr. J.D. (Jan Dirk) Blom, opleider psychiatrie en klinische geriatrie, Parnassia Bavo Groep Den Haag; universitair docent, vakgroep Psychiatrie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Dr. A.W. (Arjan) Braam, A-opleider psychiatrie, Altrecht; psychiater crisisdienst van Utrecht; onderzoeker EMGO+ Instituut voor Epidemiologie en Biostatistiek, VUmc, Amsterdam.
- Drs. P.J.E. (Petra) Chafekar-Stynenbosch, arts-psychiater in opleiding, GGZ Centraal, Ambulatorium Harderwijk.
- Dr. D. (Dan) Cohen, psychiater FACT-team Heerhugowaard en hoofd polikliniek Metabole Stoornissen, beide GGZ-NHN. Verbonden aan de vakgroep Epidemiologie, UMCG Groningen.
- Prof.dr. E.H.M. (Liesbeth) Eurelings-Bontekoe, bijzonder hoogleraar Beroepsopleidingen tot Psycholoog in de Individuele Gezondheidszorg, Universiteit Leiden, Sectie Klinische, Gezondheids-en Neuro-psychologie; Psychodiagnosticus/supervisor Psychodiagnostisch Centrum van Arkin GGZ, Amsterdam.
- Prof.dr. G. (Gerrit) Glas, opleider psychiatrie Dimence, Zwolle; hoogleraar, faculteit wijsbegeerte, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Dr.ir. R. (Ron) de Graaf, programmahoofd Epidemiologie & Monitor Geestelijke Gezondheid, Trimbos-instituut, utrecht.
- Drs. A.T. (Arthur) Hegger, klinisch psycholoog en groepstherapeut, directeur behandelzaken werkzaam bij Behandelcentrum Woodbrookers te Kortehemmen.
- Dr. C.B.M. (Cor) Hoffer, cultureel antropoloog en socioloog, werkzaam als sociaal-wetenschappelijk onderzoeker senior en trainer interculturele communicatie bij GGZ-organisatie Parnassia Bavo Groep.
- Drs. F. (Fedia) Jacobs, psychiater en waarnemend geneesheer-directeur polikliniek en kliniek, Sinai Centrum Amstelveen.
- Drs. E. (Ewoud) de Jong, psychiater Eleos Zwolle en psychiater/1e geneeskundige Therapeutisch Centrum Flevoland.
- Dr. G.P. (Gert) de Jong is senior onderzoeker bij het ITS, Radbouduniversiteit Nijmegen.
- Prof.dr. J.T.V.M. (Joop) de Jong is hoogleraar Culturele en Internationale Psychiatrie aan het VUmc en hoogleraar Psychiatrie aan Boston University School of Medicine.
- Drs. H.K. (Herman) Kief, voor zijn pensionering vrijgevestigd psychiater, opleider en supervisor van de Nederlandse Vereniging voor Hypnose, leraar zenmeditatie. Medeoprichter van de stichting Psychotherapie en Boeddhisme in 2004.
- Drs. J.W.G. (Sjaak) Körver, docent praktische theologie, supervisor en trainer Klinische Pastorale Vorming, Tilburg University.
- Dr. G.H. (Guus) Labooy, was als basisarts werkzaam in de psychiatrie, gepromoveerd in de wijsgerige theologie, werkzaam als predikant (PKN).
- Prof.dr. P. (Patrick) Luyten, faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven, België; Research Department of Clinical, Educational and Health Psychology, University College London, UK.

- Dr. H.J.G.M. (Harold) van Megen, psychiater, opleider psychiatrie en geriatrie GGZ Centraal, Hoofd Angst en dwangstoornisonderzoek, Ermelo.
- Drs. J.H.M. (Jan Hein) Mooren, universitair docent, methodiek geestelijke begeleiding, Universiteit voor Humanistiek, Utrecht.
- Dr. J.K. (Hanneke) Muthert, universitair docent geestelijke verzorging en godsdienstpsychologie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Drs. A. (Annemarie) Noort, freelance psychiater; onderzoeker, Yulius Geestelijke Gezondheid afdeling Research, Development & Opleidingen te Dordrecht.
- Dr. H. (Harry) Oosterhuis, universitair docent geschiedenis Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen, Maastricht University.
- Dr. J. (Jos) Pieper, universitair docent godsdienstpsychologie, Universiteit Utrecht en Universiteit van Tilburg.
- Prof.dr. H.M. (Herman) van Praag, em. hoogleraar psychiatrie aan de Universiteiten van Groningen, Utrecht, Maastricht en het Albert Einstein College of Medicine, New York, N.Y., USA.
- Drs. C. (Kees) Roest, klinisch psycholoog-psychotherapeut, werkzaam bij Eleos en als vrijgevestigd psychotherapeut.
- Dr. J.W. (Joke) van Saane, Universitair docent Godsdienstpsychologie, Faculteit der Godgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Dr. J. (Hanneke) Schaap-Jonker, universitair docent godsdienstpsychologie, Rijksuniversiteit Groningen; coördinator Kenniscentrum Religie en Levensbeschouwing in relatie tot Geestelijke Gezondheidszorg, Dimence, Zwolle.
- Dr. A. (Agneta) Schreurs was werkzaam als docent en onderzoeker aan de Universiteit van Utrecht en de Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Drs. A.H.E. (Arnoud) Simonis, docent/supervisor, Hogeschool van Amsterdam, opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening.
- Dr. J. (Jan) Spijker, senior wetenschappelijk medewerker Raad van Bestuur, Trimbos-instituut, Utrecht.
- Prof.dr. H.P.J. (Harry) Stroeken, vrijgevestigd psychoanalytisch psychotherapeut te Utrecht; emeritus hoogleraar namens het Leids Universiteitsfonds voor godsdienstpsychologie in relatie tot geestelijke gezondheid.
- Prof.dr. D.F. (Dick) Swaab, emeritus hoogleraar Neurobiologie, AMC, Universiteit van Amsterdam; teamleider Nederlands Herseninstituut (KNAW).
- Prof.dr. M. (Rien) van Uden, klinisch psycholoog, hoogleraar religiepsychologie en bijzonder hoogleraar levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, Universiteit van Tilburg.
- Drs. P.J. (Piet) Verhagen, psychiater en theoloog, GGZ Centraal, Ambulatorium Harderwijk; voorzitter van de World Psychiatric Association Section on Religion, Spirituality and Psychiatry.
- Dr. M.R. (Margreet) de Vries-Schot, (kinder- en jeugd)psychiater en theoloog, opleider kinder- en jeugdpsychiatrie, GGZ Centraal.
- Dr. M. (Martin) Walton, universitair docent geestelijke verzorging, Protestantse Theologische Universiteit, Kampen.
- Dr. H. (Herman) Westerink is als godsdienstpsycholoog verbonden aan het Instituut voor Praktisch Theologie en Godsdienstpsychologie, Protestantse Theologische Faculteit, Universiteit van Wenen.
- Prof.dr. J.-P. (Jean-Pierre) Wils, afdelingshoofd Praktische Filosofie, hoogleraar Sociale, Politieke en Cultuurfilosofie, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Dr. J. (Hans) Wilschut, psychiater en filosoof, GGZ Centraal, Ambulatorium Barneveld.